

РЕЦЕНЗИЯ

за

дисертационния труд

на Александър Цветанов Калинов

на тема

"СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В СФЕРАТА НА ИЗКУСТВАТА"

за присъждане на образователната и научна степен 'ДОКТОР'

Докторантът Александър Калинов е завършил бакалавърска и магистърска степен в НАТФИЗ 'Кръстьо Сарафов' и е редовен докторант в катедра Културология, Факултет по изкуствата, ЮЗУ, Неофит Рилски. Представеният дисертационен труд е в обем от 369 страници, състои се от увод (стр.1-12), четири глави (стр. 14-179), заключение (стр. 186-195), библиография (стр. 196-205), приложения (стр. 207-359). Посветен е на тема, изключително актуална за съвременната културна практика, включително и за България особено през последните десетилетия. Както дисертантът сам посочва: в основата си изследването цели да обхване социалното предприемачество в изкуствата в българската среда и да очертае експертни мнения за неговото състояние и развитие.

Значението и актуалността на тематиката се определят и от факта, че проблематиката е малко застъпена в българската теория понастоящем – и резонен ще е въпросът, коя по-точно теория –икономическата, социалните науки, културологията и/или други. Става дума за една трудно определяема област, за което говорят и трудностите с терминологизирането и определянето на *'социалното предприемачество в изкуствата'*. Целта и задачите на изследването са формулирани в самото начало и се търси да се установи адекватното съответствие между поставените цел, задачи, и текста на научното изследване. В увода Александър Калинов отбелязва методите на теоретичен анализ, дава информация относно използваните данни и методи на изследване от гледна точка на специфичните задачи на дисертацията.

Теоретичните основи на изследването са представени в първа глава **'Социалното предприемачество'**. Самата теорията на предприемачеството има силно утвърдена традиция да разглежда отделните въпроси от гледна точка на отделни школи

и изследователи през изминалия последен век. Характерът и съдържанието на социалното предприемачество са представени от гледна точка на различните автори. Прегледът на редица постановки, терминология, понятия и дефиниции по отношение на явлениято е направен в контекста на социалната дейност и бизнеса, на стопанския и нестопанския сектор и на иновациите. Посочва се, че неговото значение нараства когато става дума за продължение на социалната държава, и/или на политиките за социално подпомагане и проблемите, които не могат да бъдат решени от държавата или от частния сектор включително. Като цяло дисертантът разглежда социалното предприемачество в смисъла на икономическото и социалното подобрене, подчертавайки и „ролята на иновативността в решаването на социални проблеми там, където другите сектори не са успели да покрият нуждите на потребителите“.

По-нататък се продължава с индивидуалния предприемач. Определеният набор от качества варира от основни умения по бизнес до онези, които са свързани с организиране и управление на дейности с комерсиална цел. Действителното значение на фигурата на социалния предприемач се изследва в съвременна среда от ъгъла на фактори като поемане на риск, експериментаторство и иновации. 54/Предприемачите в крайна сметка се различават, що се отнася до мотивацията им и до секторите, в които действат, до управленските умения и бизнес модели, но при всички случаи става дума за генериране на икономическа стойност. (стр. 54). И така се достига до следните характеристики при изучаването на ефекта от предприемачеството: В тази част на работата основно се разглежда сравнението между бизнес и социалното предприемачество с оглед на фактори от рода на мисия, пазарна недостатъчност, различни финансови механизми и се търси да се дефинира социалното взаимодействие.

Текстът на първа глава показва, че Калоян Иванов познава същността на анализирания проблем, както и специфичните социално-икономически особености на изследваната област.

Според Александър Калинов творческите индустрии, в тяхното историческо и днешно развитие, са твърде съществени за разбирането и осъществяването на социално предприемаческо мислене и действие, което е отправният момент за анализ в следващата, втора глава ‘ **Изкуството като част от културните и креативни (творчески) индустрии** ’. Тук са разгледаните обширни области като се тръгва от политическата икономика на културата и комуникациите през културните и творческите индустрии и се стига до критика на творческата икономика.

Изследователското поле на творческите индустрии е определено – то се е превърнало в изследване на начините, по които изкуствата представляват част от различни видове индустрии - от издателската, аудио-визуалната индустрия, звукозаписна до архитектурния и софтуерния дизайн. Александър Калинов дава информация относно проведени изследвания, очертавайки някои моменти в проучената академична литература относно спецификата на творческите индустрии. Не на последно място са изведени и ключовите принципи и теоретични постановки, даващи началото на различни средства и подходи при изследванията и развитието на полетата и практическата им употреба като икономически, политически и социални механизми, които са използвани в изследването в сферата на изкуството в социалното предприемачество. „В крайна сметка границата между социалното предприемачество и креативните индустрии си остава трудно определима“. (стр. 73)

Положително е, че авторът разглежда състоянието на индустриите в Европа и дава примери от Великобритания, Франция, Испания, Италия. Но, сравнението на теоретичната литература и методите на интерпретация между областта на „социалното предприемачество“ и тази на „творческите индустрии“ задължително трябва да обхване и българските изследвания, например осъщественото през 2005 година под ръководството на Иван Чалъков, което е публикувано в „Икономически принос на авторскоправните индустрии в България“ (2007) под ръководството на Иван Чалъков. В България обаче, подобно на много други страни в Европа и по света, концентрация на креативните индустрии има именно в столицата и няколко други големи градове, включително и Пловдив. В това отношение са допуснати са неточности, например с твърдението: „Разглеждайки българската ситуация, допускаме възможността за съществуването на подобни клъстър и в столицата. Въпреки това, за разлика от Пловдив, няма данни за съществуването на средище на креативните индустрии, където да има целенасочена политика на местната или държавната власт за създаването на по-благоприятния условия за сектора.“ (стр.)

В този раздел по-нататък се разсъждава по темата за нови организационни форми , бизнес модели, споделени пространства за работа, представяне на продукти и формиране на услуги, част от които все още в първоначален стадий. Изведено е че, при започване на предприемаческата инициатива от особено значение е предприемачът да притежава стратегически мислене и действие, умения за стратегическо планиране, откриване на печеливши подходи за реализиране на творчески продукти и услуги,

включително и фомиране на експертиза и професионалисти, които да бъдат мотивирани да работят в среда, поощряващата иновации и експериментиране.

Една от основните глави в текста на дисертацията с приносен характер е третата, бих казала, основен логически център на дисертационния труд – **‘Емпирично изследване на социалното предприемачество в България**. Александър Калинов е подбрал разумно, като е провел интервюта с експерти с професионален опит и наблюдения от българската независима културна сцена. Проучени са дейностите на творци и организации, очертан е приносът и на споделени социални ползи, които творци, разпространители на изкуствата и публика имат върху качеството на тази сцена. Същевременно с това предложение на фокус е и въздействието им върху пряко свързаните с изкуствата индустрии (културни и творчески), както и взаимодействието на свободната сцена за изкуства с качеството на услугите в други сектори като бизнес или образованието, например.

В сравнително-съпоставителен план в проучването са обхванати - , Национален студентски дом‘, „Смешната лечебница на д-р Куку и д-р Пипи“, Четири елемента‘ – продуцентска фирма в областта на филмовата индустрия, Фондация ‚Йордан Камджалов‘, Дерида Данс Център - фондация и фирма, галерия ‚Plovediv‘”Pod tepeto, Капана. Това са културни организации с различни мисия и цели, част от които развиват както социална, така и търговска дейност, или са бизнес организации в областта на изкуствата, или става дума за фондации, или хибриден вид с различен тип структури и начини на финансиране. Както самият автор посочва, изследваните организации не се вписват „ в законовата рамка за предприятията на социалната и солидарна икономика‘. Но изследването и по-точно, анализът на българското пространство дава основание да се разшири разбирането за социално предприемачество, изхождайки от това, че при тези организации се търси не само финансова печалба, но също така те да имат социално влияние, да се създават общности и да се предлагат иновативен подход към проблеми, които не са нови за средата. (стр. 176)

„Ангажирането със социални теми и социалното предприемачество в изкуствата, - както посочва дисертантът - може да бъде разглеждано и като начинания, търсещи социален отзвук, въздействие и промяна чрез дейностите, които развиват, или поне част от тях“. Тъкмо в независимото арт пространство се експериментира не само художествено, но и с нови формати на програмиране, връзките с публиката и средата,

да не говорим за търсенето на различни форми и начини на финансиране. Всичко това заслужава особено внимание още повече, че независимият културен сектор е свързан с неустойчивост, трудности за утвърждаване, което води до търсене на изготвяне на дългосрочни планове и проекти. В резултат на направените интервюта и направените анализи, авторът очертава основни характеристики на българската среда и независимата културна сцена/

В четвърта глава „Анализ на настоящия модел на работа в сектора“ са представени се обръща внимание на законодателството у нас в областта. Така паралелно с обзора е подчертана необходимостта от баланс между правна политика и законодателни мерки и всъщност бива поставен въпроса как законодателството ще отговори на разширяващите се възможности за създаване на изкуство, а и вероятно социална дейност, показвайки в каква степен средата се променя и указва на различни форми на приложимост с оглед на съществува, регулации на национално, европейско и международно ниво.

Анализът относно законодателната рамка у нас е необходим, той проследява развитието на стратегии за развитие на културата и изкуствата на различни нива, преформулирането на културата с оглед на регионалните планове за развитие на общините, в част от които се припознават културните и творчески индустрии у нас. (стр. 168)

Независимо от неблагоприятните фактори в средата, поради несигурността в сектора и липсата на последователна политика се подчертава, че *‘отсъствието на правила и стратегическа рамка’* същевременно поражда творчество и нестандартни подходи. В такъв смисъл се търсят и възможности за откриване на икономически или пазарни ниши, развитие на потенциал и мотивация на артистите и културните мениджъри и изграждане на независима творческа среда. (стр.158)

В изследването чрез избраните примери се очертава разволя на културното предприемачество в България в отделни аспекти, като хронология на предприемачеството с някои от основните му характеристики съобразно българската среда и независимата културна сцена и през погледа на основни участници. Разкрити са особеностите на културния предприемач. Анализът и разсъжденията във връзка с проведеното самостоятелното проучване и осъществени интервюта с представители на различни организации показва, че и в българската ситуация предприемачът се явява онази личност, която успява да прилага новаторски мислене и дейност, и не само да се

адаптира към динамиката, но и да променя средата. Организациите от творческия сектор в България, търсят и осъществяват стратегически партньорства *‘със сходни организации, намиращи се в същата верига със стойностите’*, или с бизнеса, помагайки да се осъществяват проекти чрез споделяне на финансови, материални, ресурси, информационни и др..(стр.205) На базата на проведеното емпирично изследване се потвърждават дефинираните характеристики на културния предприемач и неговите лични професионални мотивации, каквито са поемане на риск, бизнес нагласи по отношение на изкуствата, новаторски подходи при организиране на предприемаческата дейност и работа с публиката.

Прегледът на анализирани примери заслужава положителна оценка. Изведени са противоречията и трудностите по отношение на връзката на изкуствата с бизнеса, липсата на последователна политика. Направен е преглед и анализ на българското законодателство в съпоставка. Всъщност познаването на законодателството е абсолютно задължително в работата на културните предприемачи.

В заключение, анализирана е основната проблематика на културното предприемачество понастоящем и условията, в които се практикуват творческите и мениджърските професии в изкуствата, със социална насоченост. Изложена е голяма по обем информация, включваща развитието на съвременната предприемаческа практика в условията на социални промени, на процесите на професионализация в областта на културното предприемачество; интерпретирани са българският независим културен сектор и творческите индустрии, във взаимовръзките между социални, икономически и културни фактори. Получени са резултати с научен и научноприложен характер, демонстрирани са познания в конкретната научна област на културното предприемачество и перспективите на българския творчески сектор.

Някои препоръки и бележки към текста. Те са свързани с правилната употреба на пълен и непълен член на български и други грешки, с усложнен изказ. Авторът показва добра информираност и вероятно тази и информираност е довела в отделни случаи до някои повторения и позовавания, без които би могло да се мине.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационни труд, отразява коректно постигнатите резултати, но все пак става дума за четири глави в труда, а не за пет, както е посочено в автореферата.

Въпреки посочените неточности и пропуски, представеният дисертационен труд е аналитично изследване и показва, че са постигнати целта и поставените задачи.

Докторантът познава задълбочено проблема и има необходимите знания и умения за самостоятелна научна работа, поради което давам положителна оценка на работата на Александър Калинов и предлагам на научното жури да гласува за присъждане на ОНС „Доктор” по професионално направление по професионално направление 05.08.33 – Теория и история на културата

София,

18.06.2021год.

доц. д-р Татяна Стоичкова